

Саша РАДОЈЧИЋ

ПЕСНИК РАЗЛИКЕ

Ненад Грујичић: *Матерњи језик и песме при руци*,
Књижевна омладина Србије; Београд, 1995.

Пре целих седамнаест година, песнички првенац Ненада Грујичића »Матерњи језик« изашао је у едицији »Пегаз« Књижевне омладине Србије. Књигама објављеним код овог издавача започели су свој пут многи писци који данас и биолошки и поетички творе језгро креативних снага наше савремене књижевности. Однедавно започета пракса објављивања поновљених издања »Пегаза«, у формули »прва књига и нови текстови«, не само што помаже да се начини рекапитулација нечега што постепено постаје чињеница књижевне историје, него даје и прилику писцима да из једног посебног аспекта сагледају учинке свог досадашњег књижевног и животног пута. Међу првим ауторима који су ту прилику добили, нашао се Ненад Грујичић; обновљено издање његове прве књиге поезије (сада допуњене »Песмама при руци«, циклусом који садржи 13 песама), повод је и критичару да сумира неке своје утиске о досадашњем песниковом раду.

Потреба да се то учини утолико се више намеће, што је реч о песнику који је својом претходном књигом сонета »Пуста срећа« изазвао дијаметрално опречне судове, праћене, код нас уобичајеном, књижевном и ванкњижевном интригом. У овом тексту бисмо желели да избегнемо крајности ништења (као у текстовима В. Павковића и А. Јеркова, који изгледа да нису писани сасвим без злонамерности), односно неумереног прехваливања (како је то у местимично небулзном тексту учинио З. Красни), и понудимо једну уравнотежену слику, коју Грујичићева позија и он сам као песник заслужују. То наравно не значи да ћемо настојати по сваку цену да нађемо неки неутралан »средњи пут«, на којем бисмо изгубили песму саму и њено стварно важење.

Ненад Грујичић се, како су тачно приметили, недавно Р. Микић, а раније М. Пантић, указује као песник разлике. Шта то конкретно значи? Та »разлика« се очитује у више аспеката: као унутрашња разноврсност индивидуалног песниковог развоја, као различитост његовог формалног метода, и коначно као разлика која се испоставља као резултат поступка у његовим песмама.

Развој Грујичићеве песничке позиције није сасвим уобичајен. Његова прва збирка је, када се појавила, колико год да се уклапала у трендове језичке, иронијске и критичке поезије седме деценије, поседовала нешто особено и другачије, што ју је препоручивало као један од најбољих прилога млађих песника у то време. Особеност о којој је реч састојала се у наглашеној ауто и метапоетичкој амбицији, која је резултовала низом врло успешних песама о језику, песми и писању. Међутим, већ у наредној књизи »Линије на длану«, Грујичић напушта тај плононосан правац и придружује се бројном кругу социјално–критичких и веристичких песника. Поетика досетке, која је и у првенцу добрим делом одређивала дискурзивне механизме, сада је апсолутни владар у организовању песме. Једноставан, на призоре из свакодневице ослоњен говор и доследно спроведен формални образац (нпр. свака строфа је номинална реченица без интерпункције, у којој понекад долази до издвајања семантички чвршће организованих склопова, »правих« реченица; песма се окончава поједностављеном, готово наивном сентенцом; итд) – вреднији су аспект ове, у целини не посебно квалитетне песничке збирке. Значајно је, међутим, да већ у њој долази до релативног стабиловања једног од главних тонова које ћемо и касније затицати у поезији Ненада Грујичића: тона критичког и општрог, рекли бисмо: ругалачког. И наредна његова књига »Врвж«, знатно успелија од претходне, у основи наставља критички ангажман у свакодневици започет »Линијама на длану«. Грујичић сада користи голо, брутално, непосредовано свакодневље као легитиман песнички материјал. Макар колико да нам се чини да свакодневље представља неисцрпан мајдан могућности за поетско обликовање, у ствари наш однос према њему може да се подведе или под тежњу да се свакодневица поетизује, или да се поезија посвакодневи. Песничка генерација седме деценије је, већином, па тако и Грујичић, покушала да учини ово друго.

Следећи, унутар песниковог индивидуалног развоја важан акт разликовања, учињен је непуно деценију касније, када је своје ругалице (ругалице, јер такав је карактер његове ироније) Грујичић ставио у класичан облик. У збирци »Ладац« је остварен сретан спој критичких исказа, са римама и правилним метром. Овде је песник концентрисаније него раније пропитивао вредности свог социјалног окружења, супротстављао стабилност патријархалног света лажима усрећитеља... На формалној страни, у овој збирци вреди запазити извесну склоност ка парном стиху, посебно дугом песнастерцу (најчешће структуре 4х4), који донекле поништава ефекте наизменичког римовања (абаб). Али, најсложеније спојеве и највећи распон разлике, Грујичић остварује у књизи »Пуста срећа«, у којој је сабрао – три сонетна венца: »Жижак«, »Вихор« и »Тајак«.

»Жижак« је написан у дванаестерцу (6+6) за који је не једном речено да је у српској версификацији потенцијални носилац језичког скрућивања. Грујичић је, са тог становишта, знатно ризиковао одлучивши се за овај стих. Међутим, са становишта формалне доследности и изведености, песнику треба упутити сваку похвалу. Он није хтео да прихвати, данас раширену, премису да је класична форма употребљива само када се нарушава, и остварио је праве, свестрано преплетене, у данашњој нашој

поезији ретке и неочекиване, сонетне венце. Али пре него што помислимо да се тиме сврстао у утицајан табор наших традиционалиста и, право речено, противмодерниста, запазићемо да је у правилан и одмерен, поштовања достојап, стари сонетни облик, Грујичић сместио несвакидашње и свакако не уштогљене реченице. Овај критичар не мисли да је сонет света форма чији дигнитет нарушавају речи као што су реџимо »лапрдати«, »здипити«, »жврљнути«, »скопкана«, »уздрдан«, или искази као што су »не хајући ништа данима сам књаво«, »меркао је батак новог женског јешца«, »тужни ушмрк ћурликну у носу«... Те речи и те реченице су Грујичићев начин да оствари сусретање узвишеног и вулгарног, вечног и трошеног, ауре и сарказма. У формалном погледу, још интересантнији од »Жишка« су сонетни венци »Вихор« и »Тајац«, остварени непарним стихом, једанаестерцем, примеренијим мелодији српског језика. Ако би тематски круг »Жишка« могао да се опише синтагмом »неверне драге«, у »Вихору« му се придружује тема растанка, а у »Тајцу« пак »животне приче« – све исказано у кључу једног парадоксалног споја (споја који, дакле, у себи такође садржи разлику): хуморне рефлексije.

»Пустој срећи« треба да приђемо као једној ефектној песничкој игри; од ње нећемо да тражимо оно чега у њој нема, па да јој после приговарамо због тога. Ругалице представљају неку врсту одбрамбеног оружја у суочавању са »светом«; оне нису истина света, него слика једног реаговања на ту истину.

Ненад Грујичић је у међувремену објавио још једну књигу сонета (»Лог«), али она не улази у предмет разматрања у овом тексту. Између »Пусте среће« и »Лога« сместило се ново издање »Матерњег језика«, употпуњеног »Песмама при руци«: још једна разлика. У »Песмама при руци« упознајемо Грујичића као сталоженог песника који евоцира време и амбијенте детињства, говори с лирском мекотом и мелапхоличним призвуком који је, што се досадашњих ауторових књига тиче, новина и разлика: »Као да ништа није било /ноћ ће запосести наша срца«. Не сведоче ли ова два стиха сасвим довољно о распону разлике код песника Ненада Грујичића? Зар их је написао исти онај песник »Бестиднице« (из »Врвежа), или »Жишка«? Тај песник има, очевидно, неколико лица. И сва су она »права«; један од гараната Грујичићевог положаја у сложенем систему наше савремене поезије управо је та разноликост у тематском, формалном и изражајном погледу.